

הזמיר

שלא זימד

על המלחמה הממששת ובאה. לא היה זה רק המידע שנחשף ונאסף על-ידי המודיעין הצבאי בשטח. בקב"ר עזת ובהתמדה סיפק "המוסד" ידיעות, תחזיות והערות, שבמבט לאחור נראות רובן מדויקות להפליא. שהיה בהם כדי להצביע על ההכנות לפתיחה במלחמה מצד מצרים וסוריה. אולם כל הידיעות האלה שהיו צריכות להועיק את ראשי המדינה ולהכניס את צה"ל למצב של כוננות עליונה, לא זכו בהתייחסות המתאימה. הם עמדו בניגוד להערכות של ראשי אמ"ן, שהיו מכוונות למלא אחר הקונצפציות והציפיות של שר-הביטחון דאז. אל חלק מהם התייחסו בביטול. כמה ידיעות נזרקו לסל. ידיעות אחרות פורשו שלא כהלכה. לא היה זה מקרה שכאשר החלו התחקירים והחקירות בתום המלחמה, התגלה דווקא המודיעין של צה"ל כנושא באחריות הישירה להערכה הבלתי נכונה של כוונות המצרים והסורים, בעוד ש"המוסד" יצא למעשה נקי מכל אשמה ואחריות למחדל.

חובבנות

ודילטנטיות

לא היתה זו התוצאה היחידה מהפיחות שחל בי מעמד "המוסד" בתקופתו של צבי זמיר. באופן טבעי גרר מצב זה להרגשת תיסכול בקרב כמה מהאנשי הבכירים ביותר ב"מוסד". היו חילוקי-ידיעות וויכוחים על דרך פעולתו של "המוסד" ועל תחומי הפעילות שלו. גם לעובדה שצבי זמיר לא היה איש ביון לפני שהגיע לראשות המוסד, והוא למעשה לתפקיד מצה"ל, יצרה מתחים בינו לבין כמה אנשי-ביון מל"ר שחיו ונשמו את הנושא מראשיתו.

צבי זמיר הוא איש נוקשה. כלפי חוץ התבטא הדבר ביחס שלו לעיתונות. אחת מדאגותיו העיקריות של זמיר היתה להרחיק ככל היותר את פעילות "המוסד" שעמד בראשו ממגע כלשהו עם העיתונות. בניגוד לנוהגים שהיו מקובלים על-ידי קודמיו בתפקיד.

בנוסף לכל אלה באו גם הכישלונות. כישלונות "המוסד" כמו הצלחתו הן עלומות. כשם שלא ניתן לשבח פעילות של "המוסד" בישראל, כך לא ניתן גם לבקר בצורה חופשית וגלויה, במסגרת המינימום הביטחוני. אולם העיתונות העולמית אינה כפופה לצנזורה הישראלית. וכך, ניתן היה לקרוא בה דיווחים מפורטים, שכללו ביקורת חמורה על דרכי פעולתו של "המוסד". כך, למשל, אחרי שעובד שגרירות ישראל ב"פאריס, צדוק אופיר, נורה וניצל בנס ב-1972 בבית קפה בבריסל, אחרי שהומן לשם על-ידי סוכן ערבי, טענו עיתונים זרים כי אופיר היה עובד בכיר ב"מוסד". פרשה זו, כמו כישלונות אחרים שיוחסו ל"מוסד" בי תחום הפעילות נגד הטרור הערבי באירופה, העידה לדעת העיתונים הזרים, על משבר חמור הפוקד את "המוסד" ועל כך שאמינותו ותדמיתו של "המוסד" נפגעה בצורה קשה.

הגדול בכישלונות שיוחסו ל"מוסד" על-ידי גורמים זרים, היה ללא ספק מקרה לילה-פטיש (לילה-האמר). הי חובבנות והדילטנטיות בה בוצעה פעולת רצח הערבי המארוקאי אחמד בושיקי בעיירה הנורבגית לילה-אמר, עצם השגיאה בזיהוי הקורבן והצורה בה נתפסה חברת התאבדות, היו כישלון שבמדינה אחרת היה מזעזע את יסודות כל סוכנות-ביון. במהלך מישפטם של המתנקשים, קישרה אותם התביעה הנורבגית בצורה גלויה ל"מוסד".

ייתכן והפרשה היתה מוסיפה להכות גלים גם ביש"ראל ולגרור לזעזועים. לולא פרצה מלחמת יום-הכיפורים, מחדל המלחמה השכיחו במחירי את כל הי מחדלים שיוחסו ל"מוסד".

כל זה יצר מצב קשה בין אנשי "המוסד".

"המוסד", כפי שצביקה זמיר מסר אותו ליורשו הי שבוע, אינו אותו "מוסד" שהוא קיבל לידיו לפני ששנים. הוא נעשה מוסד סגור יותר, גם לגבי חלק ניכר מהאלמונים הפועלים במסגרתו.

יורשו של זמיר בתפקיד, כמו רמטכ"ל צה"ל, נקבע עוד על-ידי הממשלה הקודמת. היה זה אופייני למדי שלתורבו, שהיא קיבלה את הירושה כמו שהיא, מבלי לנסות לחולל תמורה ומהפכה גם בגוף כה חיוני וסימני הסתיידות העורקים החלו להתגלות בו.

בודדים. מאז התחזקה תנועת סרבני-הגיוס, והיא מקיפה את כל הכפרים הדרוזיים. בידי רשימה של 56 סרבני-גיוס מכפרים שונים ומחמולות שונות, הנמצאים כיום בבתי-כלא צבאיים. כ-200 עריקים נתונים לרדיפות וחישי-שפתע של המיטרה. הם מתחבאים בעליית-גג, במרתפים, במערות ובתרים. לעיתים, אפילו הוריהם אינם יודעים היכן הם מתחבאים. "לפני שנתיים התארגנה קבוצת צעירי רים ושייכים לקראת הלצמה הוועד היוזם הדרוזי העצמאי, ועד זה לקח על עצמו, בין השאר, אחריות לריכוז הפעילות לביטול (המשפט בעמוד 26)

לסטודנטים יעל קאן, "נקראתי להתייצבות. אני לא הרגשתי שאני חייב להם משהו. אירגנתי עצומה נגד גיוס-חובה, חתמו עליה כ-45 בחורים. שלחנו אותה לראש-הממשלה ושר-הביטחון דאז, בן-גוריון, והעתקים לעיתונות הערבית בארץ. דבר לא התפרסם בשום כלית-קשורת. התגובה היחידה היתה התראה על אי-התייצבות. "שלחתי מיכתב נוסף, ובו פירטתי את הסיבות לסירובי. מאז לא הוטלת עוד. נכראה חששו שהעניין יתפרסם, ויעודד צעירים נוספים לסרב להתגייס. זה היה בשנת 1962. "בתקופה שאני סירבתי, היו סרבנים

רגי כי ציבור הסטודנטים חייב לראות בחומרה את הניסיון לסנן את האינפורמציה המגיעה אליו מעל דפי איפסילון". "הישש מפני פירסום". בשנת 1956 — כתבה יעל בהקדמה לראיון עם אל-חטיב, שתתפרסם במלואו ב"האינפורמציה" — החל חוק גיוס-חובה על צעירי הכת הדרוזי. זה, בריבון התעוררה תרעומת בקרב חייבי-הגיוס. במרוצת הזמן קמו צעירים, אשר סירבו להתגייס לצבא בעיקבות אותו חוק. עאס אל-חטיב היה אחד הראשונים מבין סרבני-הגיוס הדרוזיים הללו. "כשהייתי בבית-הספר התיכון", סיפר

הסטודנטים איפסילון, נידחה על-ידי עורך העיתון, בני שגיב. כאשר נוכחה יעל כי שגיב אינו מתכוון כלל לפרסם את הראיון, כנראה בשל נטייתו האידיאולוגית הא-ישראלית, פנתה אל שלום לזו. עורכו של איפסילון לשעבר, לאור התקשקותיו של שגיב הוליס לזו, בשיחות עם כמה עשרות סטודנטים נוספים, שתמכו בצורך זה מכסי פם הפרטי, לפרסם את המאמר מחוץ למסגרת איפסילון, ב"האינפורמציה" מיוחד שהופץ בימים אלה. "החלטתי לעזור ליעל לפרסם את המאמר מחוץ למסגרת איפסילון", כתב שלום לזו במכתב גלוי אל ציבור הסטודנטים. "סביר

ה אלוף צבי ("צביקה") זמיר, ראש המוסד למודיעין ותפקידים מיוחדים, לא היה קיים לגבי אורחי ישראל בשש השנים האחרונות. אסור היה לפרסם בישראל את תמונותיו, להשמיע את קולו, או אפילו לציין את העובדה שהוא עומד בראש הורע החשאית ביותר של מדינת ישראל. הגיגיו הצנום בן ה-52, מי שעשה את הקאריירה הצבאית שלו מהפלמ"ח עד לתפקיד אלוף פיקוד הדרום, לפני שהתמנה כנספח-צה"ל בבריטניה — תפקיד המסמן את שילהי הקאריירה הצבאית — היה במשך שש שנים בחינת שם שצלב אל תהומות השיכחה.

אורחי ישראל יכלו ללמוד על עצם קיומו ועל התפקיד שהוא ממלא, רק מצייטטים מהעיתונות הזרה. מה שהיה ידוע כימעט לכל עיתון בעולם, היה לגבי אורחי ישראל בבחינת סוד כמס. עיתונאי ישראלי, שפירסם לפני מיס"ר שנים ספר בחו"ל, בו ציין כי צביקה זמיר הוא ראש "המוסד" ואף פירסם את תמונתו, הועמד למישפט, נמנע מלבקר בארץ במשך מיספר שנים, ולבסוף נקנס בסכום של אלפים ל"י על עבירה זו.

האיפול המוטל בישראל על זהותו של ראש "המוסד", כל עוד הוא מכהן בתפקידו, הוא אולי השריד האנכרי ניסטי האחרון מתקופת החשאיות של המדינה-בדרך. כמוהו גם עצם קיומו של הגוף החשאי המפורסם ביותר של מדינת-ישראל, הוא אינו מעוגן בשום חוק. איש אינו יודע מה הן סמכויותיו, מה מותר לאנשיו ומה אסור להם, בפני מי אחראי ראש "המוסד" ומי בעצם ממנה אותו. יש כמובן נוהגים, מסורות ותקנות, שעל-פיהם פועל הגוף המיסטורי הזה. אבל אין שום חוק שעל פיו הוא פועל.

משום כך, כאשר פרש השבוע האלוף (מיל.) צבי זמיר מתפקידו, והעביר את סמכותו לאחר, לא יכלו אורחי ישראל להעריך האם הצליח או נכשל צבי זמיר בתפקיד החשוב שהופקד בידיו. הם נאלצו להסתפק במכתב-הפרידה הרשמי ששיגר ראש-הממשלה יצחק רבין, שהוא ידידו הקרוב של זמיר, אשר הותר לפירסום וכלל שבחים מלוא-החופן.

הזמיר של מלך סין חדל לשיר, מיום שנכלא בכלוב סגור. הזמיר של "המוסד" שר בהיותו כלוא בכלוב הי סודיות, אבל שירתו לא הגיעה מעולם לאוזניהם של אורחי ישראל.

האיזון

הופר

כ אשר קיבל צביקה זמיר את "המוסד" לידיו, ב-1968, היה זה אירגון ששמו הלך לפניו בכל רחבי העולם. הוא היה מופקד או, למעשה, על רוב רצועות המודיעין של ישראל, היה כלי האיסוף, ההערכה והאתרה החשאי של הממשלה, גם "התפקידים המיוחדים" שביצע, שכללו פעולות בכל רחבי העולם. היקנו לו תדמית של אחת מסוכנויות-הביון המעולות הפועלות כיום בזירה העולמית.

אולם בשש השנים בהן עמד זמיר בראש "המוסד", איבד גוף זה חלק ניכר מסמכויותיו ומחשיבותו. ה"בום" הגדול שפקד את צה"ל אחרי מלחמת ששת-הימים, והעובדה שבראש המודיעין הצבאי עמדה אישיות חזקה כמו האלוף אתרון יריב, גרמו לשינוי האיזון בקהילת המודיעין הישראלית. המודיעין הצבאי של צה"ל נטל וקיבל על עצמו סמכויות ותפקידים רבים יותר — הפחית בהדרגה ממישקלו הסגולי של "המוסד".

בעוד ש"המוסד" נשאר גוף מיסטורי שפעולותיו לוטות בערפל החשאיות, זכה המודיעין הצבאי, שה' ממונה עליו הפך לאישיות רבת-מישקל, להילה ולתהילה. תחת שריהביטחון משה דיין, הפך ראש אמ"ן לדובר העיקרי של קהילת המודיעין הישראלית, לאיש שעל פי הערכותיו ותפישותיו, יישק כל דבר.

במידה לא מועטה נבע מצב חדש זה, בו החל המר דיעין של צה"ל למלא יותר ויותר פונקציות שמילא בעבר המוסד.

כאשר הת' נהלה ברחבי העולם מלחמת חיסול הדדית בין שליחי הפידיאון לבין סוכני-ביון ישראליים, ייחסו עיתונים רבים בעולם את האחריות למיבצעים אלה מהצד הישראלי ל"מוסד". מה שקרה כתוצאה מכך לא היה ירידה באיכות פעילות המודיעין והמיבצעים של "המוסד". להיפך, מבחי